

Reprezentacija invaliditeta u TV seriji Breaking Bad

Šnjarić, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:452694>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Lana Šnjarić

Reprezentacija invaliditeta u TV seriji Breaking Bad

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2023.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Lana Šnjarić

Reprezentacija invaliditeta u TV seriji Breaking Bad

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Mentorica: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2023.

Sadržaj

Uvod.....	2
1. Podjela invalidnosti.....	4
1.1. Paraliza.....	5
1.2. Cerebralna paraliza.....	5
2. Prikazi invaliditeta u književnosti i drugim medijima.....	7
3. Breaking Bad.....	10
4. Prikaz invaliditeta u liku Hectora Salamance.....	11
5. Prikaz invaliditeta u liku Waltera Jr.	13
6. Odnos drugih likova prema invaliditetu.....	15
7. Reprzentacija cerebralne paralize u društvu.....	17
8. Mark Margolis o ulozi Hectora Salamance.....	18
Zaključak.....	19
Literatura.....	20

Sažetak

U ovom završnom radu bit će opisana upotreba pojma invaliditeta u književnosti i drugim medijima kao što su filmovi, stripovi te u ovome slučaju serije. Bit će analiziran prikaz dva lika iz serije *Breaking Bad* koja se u seriji nose s određenim tjelesnim ili psihičkim invaliditetom. Oba lika imaju neizlječivu bolest s kojom žive svaki na svoj način, konkretno, cerebralnu paralizu i paralizu izazvanu moždanim udarom. Ovaj rad pokušat će doprinijeti boljem shvaćanju sveukupnih pojmova invalidnosti i invaliditeta te će ukazati na i pokušati ukloniti stigme koje zahvaćaju pojmove paralize i cerebralne paralize od koje pati jedna od tisuću osoba. Na temelju predloška serije *Breaking Bad* (u prijevodu; *Na putu prema dolje*), u središte analize bit će lik Waltera Jr. koji u seriji, kao i u stvarnome životu, ima cerebralnu paralizu te glavni zlikovac Hector Salamanca koji je postao paraliziran kasnije u životu zbog vlastitih postupaka. Prateći njihove svakidašnje živote - koji su potpune suprotnosti - bit će analizirani položaj likova u društvu, odnos drugih likova prema invaliditetu te generalni prikaz njihova života i razmišljanja u odnosu na likove koji nemaju invaliditet. Cilj ovoga rada jest kroz analizu dvaju likova s različitim invaliditetima i životima prikazati reprezentaciju invaliditeta u medijima kao nešto neophodno i potrebno u današnjici, a što pridonosi napretku u borbi protiv diskriminacije i vršnjačkoga zlostavljanja.

Ključne riječi:

Uvod

Za početak je važno pokušati definirati sam pojam invaliditeta i osobe s invaliditetom. „Osoba s invaliditetom je svaka osoba koja ima dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njezino ravnopravno sudjelovanje u društvu.“ (Dadić, Bačić, Župa, Vukoja, 2018: 64) Ovisno o intenzitetu invalidnosti, ona može izazvati razne poteškoće u svakodnevnici kao što su poteškoće u komunikaciji, učenju i usvajanju znanja te otežanu pokretnost i poteškoće sa socijalizacijom i društvenom prihvatljivošću. Pojam invaliditeta, zbog raznih predrasuda nastalih neadekvatnom edukacijom, često i u današnjem vremenu ima negativnu konotaciju. Sama riječ invaliditet¹, koja je latinskog podrijetla, znači „nevrijedan, nesposoban, nejak, nemoćan, slab“ (Dadić, Bačić, Župa, Vukoja, 2018: 64), što već u početku uspostavlja negativnu stigmiju o osobama koje su označene tim pojmom. U raznim državama iz tog razloga postoje udruge koje pomažu osobama s invaliditetom u lakšem životu, kao i razne humanitarne akcije u kojima ljudi mogu sudjelovati kako bi financijski pomogli u uvođenju pomagala za lakši život, zbog čega u većini gradova danas postoje posebno prilagođeni automobili, računala, kao i rampe ispred mnogih ustanova koje pomažu osobama u kolicima pri kretanju. U 21. stoljeću kolektivizam društva u pomaganju i brizi za osobe s invaliditetom sve više narušava stigmiju koja je davno postavljena o tome da su osobe s invaliditetom intelektualno na nižoj razini od osoba koje nemaju takvih poteškoća.

Prethodno naveden pojam stigme² označava negativnu pretpostavku o osobi koja proizlazi iz straha prema njezinim nedostacima koji su ljudima često strani i nepoznati. Stigma je povezana s pretpostavkama i stereotipima koji se temelje na negativnim stavovima proizvedenim lažnim činjenicama o osobama s invaliditetom. „Stigmatizirani su svi oni subjekti što posjeduju neku karakternu osobinu što ih izdvaja iz okoline prikazujući ih različitim.“ (Paternai Andrić, 2019: 182) Dakle, zbog određene različitosti se zanemaruju ostale osobine osobe te društvo primjećuje isključivo ono što odskače i pada u prvi plan. Ako je to nešto novo i nepoznato, nastaje stigma o tome koja je često popraćena pogrđnim nazivima, metaforama i stereotipima o određenoj osobi. Goffman (1963) navodi tri vrste stigmatizacije, odnosno negativnog obilježavanja osobe na temelju jedne njihove upečatljive karakteristike. Ta obilježja stigmatizacije su: plemenska, koja se

¹ (lat. invalidus) iznemoglost, nemoć, neupotrebljivost, nesposobnost za vršenje službe (Online rječnik, <http://onlinerjecnik.com/rjecnik/strane-rijeci/invaliditet>, pristupljeno: 29.8.2023.)

² “Stigma se u staroj Grčkoj odnosila na znak načinjen na tijelu (opekotinu ili posjekotinu) kojim su se označavale moralno loše osobe poput robova, izdajnika i kriminalaca.” (Poslon, 2019, <https://zgpd.hr/2019/05/28/stigmatizacija/>, pristupljeno: 9.9.2023.) Stigma je tada služila za označavanje osobe kao manje vrijednog člana društva.

prenosi kroz generacije a u njih spadaju rasna i etička pripadnost, zatim tjelesna pod koju spadaju tjelesna oštećenja, i estetski izgled tijela, te neprihvatljive individualne značajke pod koju spadaju ovisnosti, agresivnost i problemi s mentalnim zdravljem.

Uz stigmju je također nužno definirati stereotipe, koji su često zamjenjivi pojmovi. Stereotipi se mogu definirati kao „negativan stav prema pripadnicima prepoznatljive grupe ljudi, koji se zasniva isključivo na njihovu članstvu u toj grupi.“ (Poslon, 2019: <https://zgpd.hr/2019/05/28/stigmatizacija/>) Oni su pojednostavljene pretpostavke o pripadnicima neke društvene skupine, najčešće negativne ili komične. Allport (1979) navodi da smo kao ljudi skloni pretjeranom kategoriziranju te korištenjem stereotipa štedimo vrijeme i energiju tijekom socijalne spoznaje. Te spoznaje o određenim grupama ljudi mogu nastati kao posljedica vlastitog iskustva, no mogu proizaći i iz odgoja ili društvene okoline. Stereotipi su izrazito štetni i nepoželjni jer na temelju jedne pretpostavke o članu određene skupine stvaraju uvjerenja o cijeloj toj skupini koja se teško uklanjaju jednom kad su utemeljena kao činjenice. Međutim, ljudi su individualna bića te se ne bi trebali kategorizirati. Razlika između stereotipa i stigme jest ta da je stigma ozbiljnija negativna oznaka koja povezuje osobu sa skupom neželjenih osobina koje formiraju stereotip. Međutim, i stereotipi i stigme nastaju iz nedostatka iskustva i znanja te straha od nepoznatog i novog.

Važno je također utvrditi razliku između pojma invalidnosti i invaliditeta. „Invalidnost u različitim stupnjevima tjelesnoga ili psihičkoga oštećenja predstavlja različita ograničenja za pojedinca, ali invaliditet nastaje kada društvo ne brine o različitima, kada ih društvo „onemogućuje“ nehotičnim ili hotimičnim isključivanjem ili diskriminiranjem, tvorbom najraznovrsnijih afektivnih, osjetilnih, kognitivnih ili arhitektonskih barijera.“ (Paternai Andrić, 2019: 55-56) Invaliditet je, dakle, društvena stigma o ljudima koji su zbog svoje invalidnosti smatrani drugačijima te će se taj pojam provlačiti kroz cijeli rad kako bi se utvrdila njegova shvaćanja u medijima 21. stoljeća.

1. Podjela invalidnosti

Hrvatsko mirovinsko osiguranje³ (članak 26.) podijelilo je invalidnost u tri kategorije s obzirom na sposobnost ljudi za obavljanje određenih poslova. U prvu kategoriju pripadaju osobe koje su potpuno nesposobne za obavljanje bilo kakvog posla te se njihove mogućnosti ne mogu ni na koji način poboljšati. U drugu kategoriju razvrstavaju se osobe koje su djelomično sposobne za obavljanje lakših poslova uz pomoć druge osobe, dok se u treću kategoriju svrstavaju osobe koje su sposobne za rad u punom radnom vremenu i profesionalnom rehabilitacijom mogu se osposobiti za rad. (Rismondo, 2000: 300)

Invalidnost se također, prema Pravilniku o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima, može podijeliti na teški i teži invaliditet. (Pravna klinika Pravnog fakulteta u Osijeku, 2019: <https://klinika.pravos.unios.hr/?p=1078>) Teškim invaliditetom smatraju se tjelesna, intelektualna ili mentalna oštećenja zbog kojih osoba ne može samostalno funkcionirati nego potpuno ovisi o brizi druge osobe koja joj pomaže pri kretanju, hranjenju i ostalim životnim potrebama. S druge strane, težim invaliditetom smatraju se oštećenja zbog kojih je osobi potrebna trajna pomoć i njega druge osobe te niti u jednom aspektu života ne može biti samostalna. (Pravna klinika Pravnog fakulteta u Osijeku, 2019: <https://klinika.pravos.unios.hr/?p=1078>)

Invalidnost se kao promjena u zdravstvenom stanju može podijeliti u četiri skupine: tjelesna oštećenja, intelektualna oštećenja, mentalna oštećenja i poremećaji autističnog spektra. Mentalna oštećenja sve su češća među današnjom mladeži te se ona definiraju kao „duševne smetnje, a izražavaju se promjenama u ponašanju i u reakcijama“ (Dadić, Bačić, Župa, Vukoja, 2018: 66). Za intelektualne teškoće može se reći da su „Značajno ograničenje u ukupnom životu pojedinca, karakterizirano bitnim ispodprosječnim intelektualnim funkcioniranjem koje je istodobno popraćeno smanjenom razinom u dvije ili više adaptivnih vještina.“ (Američki savez za mentalnu retardaciju, 2014: <https://www.savezosit.hr/inelektualne-teskoce/>) Ovaj rad će se međutim usredotočiti na skupinu tjelesnih oštećenja u koju spadaju cerebralna paraliza te paraliza uzrokovana moždanim udarom koje će biti detaljnije obrađene u nastavku.

³ “Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO) javna je ustanova osnovana Zakonom o mirovinskom osiguranju. HZMO ima svojstvo pravne osobe s pravima, obvezama i odgovornošću utvrđenom Zakonom i Statutom, a u rješavanju o pravima i obvezama iz mirovinskog osiguranja ima javne ovlasti.” (<https://www.mirovinsko.hr/hr/o-hzmo-u-210/210>, pristupljeno: 29.8.2023.)

1.1. Paraliza

„Paraliza je nemogućnost ili smanjena mogućnost voljnog korištenja jednog ili više mišića, mišićnih skupina ili udova.“ (Otto Bock , <https://www.ottobock.com/hr-hr/stanja/paraliza>) Ovisno o mjestu oštećenja može biti periferna ili središnja. Kod periferne paralize živac je oštećen negdje u tijeku, a zahvaćene mišićne skupine imaju sniženu napetost, dok je kod centralne paralize mjesto oštećenja u središnjem živčanom sustavu: leđnoj moždini ili mozgu. (Otto Bock, <https://www.ottobock.com/hr-hr/stanja/paraliza>) Također postoji senzorna paraliza koja se još naziva i slabost osjeta. „Ova vrsta paralize je uzrokovana bolestima perifernog ili središnjeg živčanog sustava. Sposobnost opažanja osjetilnih podražaja kao što su hladnoća, toplina, bol ili dodir, gubi se ili smanjuje u određenim dijelovima tijela.“ (Otto Bock, <https://www.ottobock.com/hr-hr/stanja/paraliza>) Glavni uzroci paralize najčešće su moždani udar, trauma, poliomielitis, amiotrofična lateralna skleroza, trovanje hranom, rascjep kralježnice, multipla skleroza, te Guillain-Barréov sindrom. U središtu ovog rada biti će lik s paralizom izazvanom moždanim udarom te će se na primjeru njegova života detaljnije analizirati i ova vrsta invaliditeta.

1.2. Cerebralna paraliza

„Cerebralna paraliza je stanje koje se odlikuje lošom kontrolom mišića, ukočenošću, paralizom i drugim neurološkim manjkavostima koje nastaju uslijed oštećenja mozga tijekom trudnoće, za vrijeme i poslije poroda, odnosno prije pete godine života.“ (MSD Medicinski priručnik za pacijente, 2014: <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-za-pacijente/zdravlje-djece/cerebralna-paraliza>) Ona se razlikuje od paralize po tome što se ne može dobiti kasnije u životu, već je urođena i prisutna od djetinjstva. Ne smatra se bolešću, već invaliditetom jer ne napreduje i ne može se izliječiti te pogađa jedno ili dvoje od tisuću djece. Uzrok joj je najčešće nepoznat jer brojna oštećenja mogu doprinijeti njenu stvaranju, no ozljede pri porodu i nedostatak kisika prije, za vrijeme i poslije poroda uzroci su cerebralne paralize u većini slučajeva. Postoje četiri osnovna tipa cerebralne paralize te se oni dijele prema izraženošću simptoma. Prvi tip je spazam, kod kojeg su mišići ukočeni i slabi. On je najčešći te se razvija u oko 70% djece s cerebralnom paralizom. Idući je koreoatetoz. Kod toga tipa se mišići polako spontano pokreću, bez normalne kontrole te se razvija u oko 20% djece s cerebralnom paralizom. Treći tip je ataksija, kod koje je koordinacija loša, a pokreti popraćeni drhtanjem te se ona javlja u oko 10% djece. Zadnji tip je miješana cerebralna paraliza, kod

koje su istodobno prisutna dva od gore spomenutih tipova, najčešće kombinacija spazma i koreoatetoze te se ona razvija u mnogo djece. Osim poteškoća pri kretanju, dijete s cerebralnom paralizom može imati i intelektualne poteškoće koje ometaju rast i učenje. „To su mentalna retardacija, konvulzije, problemi vida, oštećenja sluha, govorni poremećaji, problemi učenja, poremećaj pažnje i hiperaktivnost.“ (Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize, 2013: <https://www.hsucdp.hr/cerebralna-paraliza/>) Iako se cerebralna paraliza ne može izliječiti te se osoba mora nositi njome cijeli život, osobi se može pomoći da postane manje ovisna o drugima te da joj bude malo lakše živjeti s invaliditetom. Najbolja pomoć su fizikalna terapija, ortopedska pomagala, te govorne vježbe i česta aktivnost. Ipak, najvažnija pomoć pri olakšavanju cerebralne paralize su roditelji koji moraju prihvatiti svoje dijete onakvim kakvo jest te mu omogućiti dobro obrazovanje i priuštiti sve mogućnosti koje imaju djeca bez invaliditeta. Bez roditeljske ljubavi, individualna terapija nije dovoljna.

2. Prikazi invaliditeta u književnosti i drugim medijima

Prije same analize predložka važno je vremenski definirati istraživanje invaliditeta u području humanistike. U 1970-im i 1980-im godinama studijama o invalidnosti dominirale su perspektive društvenih znanosti, a nakon toga su razni učenjaci počeli proučavati invaliditet u smislu književnosti „analizirajući djela autora s invaliditetom, kulturna djela koja prikazuju likove s invaliditetom i tekstove koji se bave invaliditetom na razini metafore.“ (Hall, 2016: 31) Prvi teoretičari invalidnosti u okvirima humanistike bili su Lennard Davis, Rosemarie Garland Thomson, David Mitchell te Goffman koji je još 1963. godine definirao pojam stigme.⁴ Do kraja osamdesetih godina, rasprave o invalidnosti vodile su se isključivo u područjima medicine i psihologije, a danas su se proširile na druge znanosti te se uz medicinski, pravni i model milosrđa razvio i socijalni model invalidnosti. Socijalni model razlikuje invalidnost od invaliditeta te mu je glavna teza ta da invalidnost stvara određenu fizičku ili psihičku prepreku osobi, dok je invaliditet isključivo društvena pretpostavka o tim preprekama. Cilj tog modela, za razliku od medicinskog, „više nije liječenje ili rehabilitacija osobe s invaliditetom, već rješavanje problema njene društvene izolacije.“ (Petek, 2010: 106) Dakle, postaje sve više zastupljena reprezentacija jednakosti osoba s invaliditetom kako bi se ostvarila njihovo uključivanje u društvo. Medicinski model bavi se fizičkim potrebama osobe te ju dijeli u kategorije ovisno o njezinoj dijagnozi i fizičkom stanju. On invaliditet shvaća kao fizičko oštećenje koje se može liječiti, a osoba zahvaćena njime smatrana je pacijentom.⁵ U prošlosti je bio zastupljen i model milosrđa koji je osobu s invaliditetom promatrao kao žrtvu koja ne može biti samostalna već zahtijeva brigu i pažnju druge osobe. Danas se srećom taj model sve više napušta te ga mijenja socijalni model koji se razlikuje od medicinskog modela i modela milosrđa po tome što „u prvi plan izbija status osoba s invaliditetom kao manjine“ (Peternai Andrić, 2019: 144) umjesto da obilježava stupanj njezine sposobnosti ili fizičke ograničenosti. Iz prethodnoga se može shvatiti kako je reprezentacija invaliditeta u književnosti izrazito važna jer zahvaća marginalnu skupinu društva i pokazuje im kako nisu sami i kako je u redu biti drugačiji. Ona kroz jezik donosi smisao o samome sebi i svojem identitetu.

Zbog svoje negativne konotacije u društvu, prikaz invaliditeta, bio to tjelesni ili psihički invaliditet, izrazito je zanimljiv u književnosti, serijama ili bilo kojim drugim suvremenim medijima. „Studije o invaliditetu ne tretiraju bolest ili invaliditet, nadajući se da će ih izliječiti ili

⁴ Preuzeto iz: Peternai-Andrić, Pripovijedanje, identitet, invaliditet, 2019: 165.

⁵ “U medicinskome modelu osobi s invaliditetom namijenjena je uloga bolesnoga.” (Pfeiffer, 2001: 30)

izbjeći; proučavaju društvena značenja, simbole i stigme vezane uz identitet invaliditeta i traže da pokažu njihovu povezanost s prisilnim sustavima isključivanja i izražavanja.“ (Hall, 2016: 31) Dakle, svrha proučavanja invaliditeta u književnosti jest postavljanje marginalne skupine na prvo mjesto i određivanje njihove uloge u književnosti pa tako i u društvu. Istražuje se jesu li još uvijek prisutni stereotipi koji se vežu za određene invaliditete i kako su oni prihvaćeni kroz povijest književnosti. Kad se govori o invaliditetu, važno je shvatiti kako on ne definira osobu koja je njime zahvaćena te ne određuje njezin karakter. „Danas o invaliditetu razmišljamo u okvirima socijalnog ili društvenoga modela i u tome smislu promatramo invaliditet kao identitet.“ (Peternai Andrić, 2019: 55). Invaliditet se sve češće promatra u socijalnom smislu umjesto gledanje na njega isključivo kao fizički ili psihički nedostatak osobe. Tako se može reći da „invaliditet zapravo nastaje kada društvo ne brine o različitima.“ (Peternai Andrić, 365) Društvo stvara stigmatu o osobama s invaliditetom te time pridonosi promatranju invaliditeta kao identiteta. Dakle, identitet je nešto što je konstantno u procesu nastanka i razvitka, pa tako i invaliditet prolazi kroz faze u književnosti. Invaliditet u književnom smislu često čini i sam identitet lika. U književnoj prošlosti, likovi s određenim invaliditetom često su bili jednodimenzionalni te izbačeni iz društva i neobični, dok se u današnjoj književnosti taj identitet mijenja i razvija u pozitivnom smislu. U današnjoj književnosti jasno je kako društvo i zajednica u kojoj se osoba s invaliditetom nalazi trebaju prihvatiti da su dijelovi te osobe zahvaćeni nedostacima koji ih sprječavaju u obavljanju nekih svakidašnjih poslova, o kojima osobe bez invaliditeta ne moraju voditi brigu. Činjenica da osoba s invaliditetom ima neki fizički ili psihički nedostatak, nije pak razlog da se istu smatra manje vrijednom te da postane predmet zlostavljanja i ismijavanja vršnjaka, što se na žalost i danas često događa upravo zbog manjka empatije, čemu pridonose i manjkavi prikazi likova s invaliditetom u djelima te zbog loše reprezentacije invaliditeta u određenim medijima. „Živimo u svijetu normi. Svatko od nas nastoji biti normalan ili pak namjerno pokušava izbjeći to stanje.“ (Davis, 2017: 3) U trenutku kada se osoba u bilo kojemu smislu odvajala od te norme, kada bilo kako odstupa od onoga što društvo smatra normalnim, počne se smatrati manje vrijednom ili nižim članom zajednice. Razlog tomu djelomično je i medijsko portretiranje osoba s invaliditetom u prošlosti. Tada je prikaz takvih likova bio minimalan, no kada bi se pojavljivali bili bi prikazani kao ružni, negativni likovi kojih bi se ljudi bojali, ismijavali ih ili se pak sažalijevali nad njihovom spodobnom pojavom. Krajnje je vrijeme da se takav stav društva, književnosti i ostalih medija prema individualcima s poteškoćama promijeni te se počne promatrati iz drugačije perspektive.

Književnost je zasnovana na zbilji te Solar (2005: 16) navodi: „Književnost je dakako stvaralačka djelatnost, ali nitko ne može poreći da mnoga književna djela detaljno opisuju

zbiljske ljude i događaje, da su mnoga pravi izvor mnoštva povijesnih podataka“ Iz tog citata postaje jasno zašto je reprezentacija marginalnog društva u današnjoj književnosti i medijima neophodna. Književnost zrcali zbilju te se sve češće u umjetnosti pojavljuju teme mentalnog invaliditeta kao što su depresija i anksioznost. Također su sve zastupljeniji likovi s tjelesnim invaliditetom što vidimo u mnogim poznatim serijama i filmovima, a bit će analizirani na primjeru jedne od najpoznatijih serija današnjice; *Breaking Bad*. Takva reprezentacija u društvu pomak je naprijed jer pomaže oboljelim osobama u prihvaćanju svojih razlika, a također ostatku zajednice pomaže u destigmatizaciji određenih poteškoća koje su dugo vremena bile tabu tema. Osobe s invaliditetom se kroz valjanu reprezentaciju u medijima osjećaju manje samima te se uče bolje nositi s poteškoćama, što im može puno značiti jer dobivaju uzor s kojim mogu suosjećati i poistovjetiti se. Iz tog je razloga reprezentacija invaliditeta u medijima velika odgovornost i osjetljiva tema jer vrlo lako može otići u krajnost i pretvoriti se u karikature i stereotipe: „pojedina djela potencijalno rade na učvršćivanju stereotipa o invalidnosti, odnosno pojačavaju ugnjetavajuće ideje o normalnosti.“ (Peternai Andrić, 2019: 197). Sve u svemu, važno je prikazati likove s invaliditetom u njihovoj punini i dubinski ih karakterizirati, umjesto da njihov lik služi čisto kao karikatura ili metafora za izrečeno.

3. Breaking Bad

Temeljni predložak za ovaj rad jest serija *Breaking Bad*, ili u hrvatskom prijevodu: *Na putu prema dolje*. *Breaking Bad* je američka je kriminalistička dramska televizijska serija čiji je autor i producent Vince Gilligan. Prva epizoda prikazana je 20. siječnja 2008. godine te se originalno prikazivala na televizijskom programu AMC. Serija ima sveukupno pet sezona te je smatrana jednom od najboljih serija svih vremena, dijelom i zbog svoje vjerodostojne reprezentacije raznih likova i njihovih života. Do trenutka kada je emitirana posljednja epizoda, serija se nalazila među najgledanijim programima američke televizije te je kasnije osvojila brojne nagrade, uključujući šesnaest nagrada Emmy, osam Satelita i dva Zlatna Globusa. (Breaking Bad Wiki – Fandom, https://breakingbad.fandom.com/wiki/Breaking_Bad_Wiki) Radnja serije prikazuje život bivšega profesora kemije, Waltera Whitea, koji zajedno sa svojim bivšim učenicom Jessejem počinje proizvoditi drogu metamfetamin kako bi svojoj obitelji osigurao bolju budućnost prije vlastite smrti od raka pluća što mu je dijagnosticiran. Glumac Bryan Cranston kroz ulogu Walter Whitea pokazao je svoju glumačku sposobnost i raznovrsnost te je upravo zbog te uloge i brojnih nagrada koje je zbog nje osvojio proglašen jednim od najboljih glumaca današnjice. Serija je vrlo realistična te upravo zbog jednostavnih scena koje prikazuju teške teme ostavlja gorak okus u ustima te ostaje u mislima dugo nakon gledanja. Realistično su prikazani rodbinski odnosi likova, uloga mafije u Americi, rasprostranjenost droga i njihov utjecaj na ljude, te na koncu raspadanje obitelji zbog laži i kriminala. Ovaj rad usredotočiti će se međutim na glavnog zlikovca i vođu kartela Hectora Salamancu koji je zbog svojih postupaka i burnog života ostao trajno paraliziran, te na sporedni lik Waltera Jr., šesnaestogodišnjeg sina glavnoga lika Waltera Whitea, koji od djetinjstva ima cerebralnu paralizu.

4. Prikaz invaliditeta u liku Hectora Salamance

Lik Hector Salamanca, kojeg u seriji glumi Mark Margolis, vođa je kartela koji je svojim nećacima prenio znanje o poslovanju drogama. Nadimak mu je Don Hector, jer je za vrijeme svojeg poslovanja bio jedan od najopasnijih članova kartela. Kroz retrospekciju u seriji, prikazani su svi njegovi nasilni postupci prema poslovnim partnerima te čak prema vlastitoj obitelji. Hector Salamanca u seriji je paraliziran te se kreće pomoću invalidskih kolica. Nema mogućnost govora te ne može pomaknuti dijelove tijela. Jedini način komunikacije mu je maleno zvono koje se nalazi na kolicima i kojim odgovara na jednostavna pitanja s da ili ne. Tijekom serije se ne saznaje točno kako je postao paraliziran, no pomoću fragmenata retrospekcije se može pretpostaviti da je njegova invalidnost produkt nasilja i vlastitih postupaka u svijetu droge i opasnih ljudi. Hector je prikazan kao krvoločan, hladan i okrutan čovjek koji ima veliku odanost prema kartelu. On je vrlo ponosan i arogantan lik koji lako plane kada mu netko povrijedi ego. Žudnja za moći je njegova prevladavajuća osobina zbog koje je sposoban manipulirati i prijetiti drugima te ih na koncu ubiti ako ne učine točno ono što je naumio ili ako mu na bilo koji način stanu na put. To je vidljivo i u citatu iz nastavka serije *Better Call Saul*⁶ kojeg Lalo izgovara nakon razgovora s Hectorom: „Dobri stari Hector, samo želi pobiti svakog.“ (Better Call Saul, s4e9)

O njegovu stanju više se saznaje u seriji *Better Call Saul* čija je radnja smještena u vrijeme prije *Breaking Bada* te objašnjava mnoge stvari koje su u seriji ostale nerazjašnjene. *Better Call Saul* serija je koja prati život odvjetnika Saula koji se pojavljivao u seriji *Breaking Bad* te ima mnoge druge reference na seriju i neke ponavljajuće likove. U trećoj sezoni serije *Better Call Saul*, Hector saznaje da njegovo stanje nije slučajnost. Njegov podređeni suradnik u opasnoj operaciji drogom koja se odvila prije nekoliko godina, priznaje Hectoru kako mu je zamijenio tablete za srčane bolesti ibuprofenom koji povećava srčane tegobe, zbog čega je dobio moždani koji je potpuno onesposobio njegovo tijelo i izazvao paralizu te nemogućnost govora do kraja života. Ipak, u četvrtoj sezoni vidljivo je kako se Hector polako oporavlja, što se nije sviđalo Gusu, čijeg partnera je Hector u prošlosti ubio bez razloga. Gus mu je iz tog razloga prekinuo terapiju i vratio ga u prethodno stanje, bez mogućnosti da se ikada oporavi.

Zanimljiva je činjenica da je jedan od glavnih zlikovaca prikazan kao invalid, te zbog njegove zlobne naravi gledatelji nemaju suosjećanja za njegovo stanje jer je „dobio ono što je tražio“.

⁶ "Better Call Saul je spin-off iznimno uspješne serije "Breaking Bad", koju je također stvorio Vince Gillian. Spin-off se zapravo odvija u vremenu šest godina prije događaja u seriji "Breaking Bad" s ponekim prikazivanjem događaja nakon te serije." (<https://mojtv.hr/m2/film.aspx?id=32769> pristupljeno: 29.8.2023.)

Postavlja se pitanje kakvu to sliku donosi o ljudima koji žive s invaliditetom cijeli život, bez ikakve mogućnosti da to stanje promijene. Prisutnost invaliditeta u liku Hectora budi osjećaj straha i neznanja o onome što se dogodilo i što slijedi, što može negativno utjecati na stigmatu o osobama s invaliditetom. Suprotno tomu, lik Hectora nadilazi stereotipe o tome da su osobe s invaliditetom manje sposobne za život, manje cijenjene i na nižoj društvenoj poziciji od ljudi koji ne pate od invaliditeta jer je lik Hectora prikazan kao moćan i okrutan vođa koji je stvorio svoje vlastito carstvo i vojsku ljudi koji će ga pratiti bez obzira na sve. On izaziva strah i trepet u ljudima te je ostao na takvoj poziciji bez obzira na svoju potpunu paralizu i nemogućnost govora. Njegov lik odstupa od klasičnih normi po tomu što je sam zaslužio svoj invaliditet svojim okrutnim postupcima zbog čega ne izaziva žaljenje i suosjećanje, no s druge strane je prikazan kao lik koji je bez obzira na svu okrutnost i dalje cijenjen i poštivan, iako nema sposobnost kretanja i govora.

„Identitet subjekta nalazi se u razlikama spram drugih, određuje se prema nečemu osebnom, svojevrsnom potpisu ili neusporedivoj osobnosti“ (Pternai-Andrić, 2019: 212) Dakle, lik Hectora Salamance zanimljiv je publici isključivo zbog toga što je njegov identitet tvoren na temelju nečega novog i drugačijeg. On znatno odstupa od modela milosrđa te se ne uklapa u stigmatu o tome kako invaliditet treba biti žaljen od zajednice. „Temeljni identitet likova nastaje kao posljedica njihovih postupaka, borbe sa svijetom, no taj se identitet zatim postavlja kao osnova, čak i uzrok tih postupaka.“ (Culler, 2001: 130) Identitet Hectora Salamance bio je uspostavljen prije njegova invaliditeta, no njegova invalidnost je posljedica vlastitih postupaka koji su ga doveli do propasti. Dakle, njegov identitet mijenja se nakon invaliditeta te činjenica da ima paralizu pada u prvi plan i sačinjava ostatak njegove osobnosti. Prema toj činjenici može se zaključiti kako je njegov identitet antiesencijalistički jer se identitetu pristupa kao promjenjivom biću, a subjekt se preoblikuje kako radnja napreduje. (Pternai-Andrić, 2019: 91) Hector Salamanca od početka je bio zli vođa te, iako ima mogućnost otpora, on odlučuje ostati takav i nakon paralize tijela, čime pridobiva strahopoštovanje društva. Oslanja se isključivo sam na sebe te čak i nakon potpune paralize tijela odbija ovisiti o društvu i biti funkcionalni i moralni član zajednice.

5. Prikaz invaliditeta u liku Waltera Jr.

S druge strane, potpuno suprotan lik prikazan je s invaliditetom s kojim se nosi čitav život i kojeg nije izravno zaslužio, što balansira sliku okrutnog vođe Kartela u sveukupnoj reprezentaciji osoba s invaliditetom u seriji. Walter Jr., kojeg u seriji ponekad nazivaju i Flynn, šesnaestogodišnji je sin glavnoga lika koji od malena ima cerebralnu paralizu. Ona mu onemogućuje hodanje bez štaka te uz to ima i slabije motoričke sposobnosti i poteškoće s govorom – na trenutke govori usporeno ili muca. Glumac RJ Mitte, koji u seriji glumi Waltera Jr., u stvarnome životu ima cerebralnu paralizu, samo drugačiji tip koji je manje izražen i primjetljiv, što pridonosi vrlo vjerodostojnom prikazanju invaliditeta kroz cijelu seriju. Walter Jr. u seriji je prikazan kao i svi ostali likovi te se na prvu ne ističe posebno osim po težemu obavljanju nekih fizičkih poslova, što je konkretno prikazano u sceni vožnje automobila. Otac mu objašnjava kako se pravilno vozi te odbija prihvatiti da mora koristiti obje noge zbog invaliditeta, iako Walter Jr. inzistira na tomu jer mu je tako jednostavnije. Walter Jr. je svjestan da mora naučiti drugačije i postaviti neke granice za sebe, dok mu otac pretjerano ustraje na tome da se osjeća „normalno“, kao i ljudi bez invaliditeta. Takav stav prema invaliditetu izuzetno je loš jer se ignoriranjem problema osobi pokazuje kako je njegov nedostatak nešto loše i nešto čega se treba sramiti. Invaliditet treba biti uočen i prihvaćen od bližnjih osoba, te one trebaju učiniti sve kako bi se osoba s invaliditetom osjećala prihvaćenom i viđenom. Jasno je da osobi s invaliditetom treba više njege, vremena i samim time novaca, što je jednim dijelom razlog zašto se otac Waltera Jr. počeo baviti kriminalom. Bez obzira na to, osobi treba dati do znanja kako ona nije teret i da ju to ne čini manje vrijednim članom zajednice. Bez obzira na svoj fizički nedostatak, Walter Jr. je lik koji sve drži pod kontrolom te svoju obitelj drži zajedno do presudnoga trena. Zbog preobrazbe svoga oca u hladnu osobu sklonu kriminalu, Walter Jr. na trenutke je imao bolji odnos sa svojim stricem Hankom, koji je bio na čelu policije te je pokušavao uhvatiti osobu koja stoji iza svog kaosa nastalog proizvodnjom droge, iako do posljednje epizode nije saznao da je to njegov šogor Walter White – otac Waltera Jr. Hank u jednome trenu biva ranjen te završi u invalidskim kolicima, što samo još više zbliži ta dva lika. Walter Jr. osjeća se kao da ga netko napokon razumije, što je prikazano i u sceni gdje zajedno idu u kupovinu te zbijaju šale na račun svojih izgleda i pomagala koja su im potrebna za život. Walter Jr. prikazan je kao tipični šesnaestogodišnjak, što je vidljivo i u činjenici da nakon očeva otuđenja od obitelji i sam počinje s problematičnim ponašanjem. On je tipičan prikaz nevinog lika koji ispašta zbog svoje loše okoline i obiteljskih odnosa iako je zaslužio puno bolje. U njegovu liku najbolje su vidljive posljedice propadanja braka, tajni u obitelji te kriminala

i droge, što izaziva suosjećanje i žaljenje kod gledatelja te paralelno mržnju prema njegovu ocu čije ponašanje i kriminal direktno utječu na ponašanje Waltera Jr. On kroz cijelu seriju ostaje jedini lik koji ne zna za kriminal svoga oca, zbog čega uvijek pokušava smiriti situaciju i racionalno reagirati, sve dok na kraju serije ne saznaje za carstvo droga koje mu je otac stvorio i ostaje slomljena srca. Može se reći kako je on nevina žrtva očeva kriminala, koji ga je izdao više puta kad mu je sin pokušao pomoći u oporavku od raka. Jedna takva situacija prikazana je u sceni kad je Walter Jr. izradio humanitarnu stranicu na internetu kojom je prikupio novac za očevu terapiju, no saznajući za to, otac mu je stranicu pretvorio u poduzeće za pranje droge. Na kraju serije saznaje kako mu je otac u jednome trenutku fizički napao majku te za svu ostalu štetu koju je počinio bez njegova znanja. Ta zaslijepljenost dovest će na koncu do njegove nemogućnosti vjerovanja ljudima jer saznaje da su svi njegovi lijepi trenutci s ocem bili laž te se iza njih uvijek krila zla namjera.

Kad je u pitanju identitet lika, prisutan je esencijalistički pristup koji shvaća identitet kao nešto što je u početku zadano i nepromjenjivo. (Peternai-Andrić, 2019: 91) Invaliditet lika u ovom slučaju je urođen te on stvara njegov identitet na koji je nemoguće utjecati vanjskim podražajem. Lik Walter Jr. kompleksan je te ima uspostavljen karakter koji ga sačinjava, no taj karakter ne bi došao do izražaja da nije predstavljen primarno kao lik s cerebralnom paralizom. Kroz interakciju s društvom saznajemo kako Walter Jr. nema mogućnost otpora te živi svoj život u skladu s društvenim normama, čak i ako svojom invalidnošću znatno odstupa od njih.

Prema Goffmanovoj teoriji (1963) svaki pojedinac u svojoj ulozi unosi sebe te se nastoji u što boljem svjetlu dokazati publici, što se potvrđuje i u ovom primjeru. Invalidnost glumca RJ Mittea u pravome životu omogućila mu je autentičan prikaz i reprezentaciju lika s cerebralnom paralizom te je i sam rekao da, iako glumi lika koji je karakterno drugačiji od njega, sretan je što je mogao svoja životna iskustva prenijeti na ekrane i približiti ih ljudima koji i sami pate od sličnih problema. Govori: „Ništa što napravim u budućnosti neće se moći usporediti s Breaking Bad.“ (Mitte u: Khaleeli, 2021: <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2015/jan/07/rj-mitte-walt-jr-nothing-compare-to-breaking-bad-cerebal-palsy>)

6. Odnos drugih likova prema invaliditetu

Sociološki diskurs o identitetu smatra kako je on produkt individualnih i društvenih podražaja. On polazi od pretpostavke „da shvaćanje identiteta nije ništa drugo do razumijevanja povijesnog procesa njegove konstrukcije.“ (Sršen, 2016: 124) Dakle, identitet uz individualni utjecaj, ovisi i o utjecaju društva i okoline. Subjekt je podložan utjecajima zajednice te je za analizu prikaza invaliditeta u određenom djelu vrlo važno analizirati i njegov položaj u društvu i odnos drugih likova prema liku s invaliditetom.

Hector Salamanca lik je koji se u jednom trenutku zamjerio gotovo svakom liku u seriji. On je jedan od glavnih zlikovaca, bivši vođa kartela te ujak trenutno najsnažnijih i najzlokobnijih članova kartela - Tuca, Marca i Leonela. Hector je osoba koja u sebi nema trunčicu razuma i suosjećanja za druge, zbog čega ga se mnogi boje i izbjegavaju, no u isto vrijeme je zbog svoje reputacije poštivan od mnogih. On je cijeli svoj život bio na glasu nemilosrdnog i hladnokrvnog vođe kartela, no sve je to propalo kad je zbog moždanog udara završio u kolicima, bez mogućnosti da pomakne tijelo ili govori te je shvatio da polako gubi carstvo koje je stvarao cijeli svoj život. Iz najokrutnijeg vođe postao je čovjek koji živi u centru za nepomične i komunicira isključivo pomoću zvona. Iako je Hector invalid, zbog svoje okrutne prošlosti ne izaziva suosjećanje niti u jednom liku. Odnos drugih likova prema Hectoru izuzetno je neprijateljski te ga jedino članovi obitelji cijene jer vide korist u njemu. Invaliditet je u ovom slučaju prikazan kao njegova zaslužena kazna koju je zaradio zbog svih nasilnih i okrutnih postupaka koje je počinio tokom svoga života. Mržnja drugih likova prema Hectoru vidljiva je u samom načinu na koji je on postao invalid. Član njegove obiteljske organizacije droga, Nacho Varga, podmetnuo mu je lažne tablete jer je Hector htio njegovog oca umiješati u poslovanje drogama. Prikazano je također kako je Hector kasnije imao priliku ozdraviti pomoću terapija, no Gustavo Fring mu to nije dopustio jer je u prošlosti ubio njegovog partnera. Prisutan je očit obrazac u stvaranju sudbine Hectora te bi se većina složila kako je zbog svoje zlokobne prirode za cijelu zajednicu bolje da je nepokretan. Njegova nepokretnost onemogućuje mu ubijanje i poslovanje drogama te upuštanje u druge podmukle i nasilne pothvate. Ipak, iako više nije sposoban baviti se kriminalom, tu ulogu preuzeli su članovi njegove obitelji. Hector Salamanca također je igrao veliku ulogu u otkrivanju glavnog lika Waltera Whitea i njegovog ubojstva novog vođe kartela. Uz pomoć Ouija ploče, koja služi za prizivanje duhova, Hector je uspio slovkati njegovo ime nećacima čijeg brata je Walter ubio te oni zatim kreću u potjeru za Walterom kako bi mu se osvetili. U toj sceni vidljivo je kako Hector bez obzira

na svoj invaliditet i dalje živi za nasilje i osvetu te se njegov karakter ni u kojem smislu nije poboljšao.

Walter Jr. u seriji je prikazan kao i svaki drugi lik, te se na prvu ne primijeti kako ima bilo kakav nedostatak. Nitko se prema njemu ne odnosi drugačije te je čak prikazan kao sposobniji i samostalniji od nekih likova bez invaliditeta. Samostalno ide u školu, vozi auto te je prikazan kao običan tinejdžer - druži se s prijateljima, izlazi te ima svoje mišljenje koje ga na trenutke čini buntovnim. Nije mu teško zbijati šale na svoj račun, što samo potvrđuje kako su zajednica, pa i on sam, prihvatili da je to dio njega koji ne može promijeniti. On je često glas razuma, nije mu teško prozvati nekoga ako je jasno da ta osoba griješi te se čak i njegov otac ugleda na njega i žali što ne može biti osoba kao on. Walter Jr. izrazito je blizak sa svojim stricem Hankom, kojemu često pomaže u rješavanju zločina. Stric se također na trenutke ugleda na njegovu inteligenciju i dobru narav te mu pruža više ljubavi i pažnje nego otac koji je zauzet proizvodnjom droge i raznim drugim kriminalima koji su se s vremenom oduzeli njegovoj kontroli. Walter Jr. često ima emocionalne razgovore s drugim likovima jer mu nije teško prozvati njihovo ponašanje, dati im savjet i unijeti malo razuma u njihov život. Može se zaključiti kako on ni po čemu nije izdvojen iz društva te je sasvim prilagođen član zajednice. Obitelj se ugleda na njega, prijatelji ga poštuju te svaku prepreku uspije prebroditi.

7. Reprezentacija cerebralne paralize u društvu

Veliki značaj u širenju svijesti o cerebralnoj paralizi imaju udruge kao što je Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize, koje brinu za unapređenje kvalitete života oboljelih. Zbog sveukupnog nedostatka edukacije o cerebralnoj paralizi, „Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize već dvadeset i jednu godinu zaredom obilježava 5. svibnja kao Nacionalni dan osoba s cerebralnom paralizom u cilju senzibiliziranja javnosti o pitanjima s kojima se suočavaju osobe s cerebralnom paralizom u svakodnevnom životu.“ (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2022: <https://www.hzjz.hr/sluzba-javno-zdravstvo/nacionalni-dan-osoba-s-cerebralnom-paralizom-05-05-2022/>) Važnost takvih organizacija neupitna je jer informiraju zajednicu o važnim problemima s kojima možda prethodno nisu bili upoznati te potiču na suosjećanje i samim time osiguravanje boljih uvjeta za ljude oboljele cerebralnom paralizom.

Glumac RJ Mitte kroz svoju je ulogu educirao ljude o cerebralnoj paralizi, kojoj neupitno nedostaje reprezentacije u književnosti i medijima. Mitte u razgovoru s *Brain and Life* časopisom⁷ govori kako je izrazito zahvalan na svojoj poziciji koja mu omogućava da bude glasnogovornik za sve ljude koji se osjećaju drugačije a nemaju potporu koja im je potrebna. Govori kako je u djetinjstvu sam često bio žrtva nasilja te se nada da će kroz svoju ulogu podučiti djecu kako je u redu ne uklapati se u neku normu postavljenu od društva. Dovoljno je teško od malih nogu se prilagođavati svojoj invalidnosti i naučiti se nositi s njome, no kad se uz to osoba mora nositi i s nasilnicima koji ju cijeli život omalovažavaju i ismijavaju, nije nerijetko da će osoba početi sama o sebi misliti kako nije dovoljno vrijedna i postati depresivna. Mitte govori kako su mu u djetinjstvu nasilnici čak slomili ruku, te zbog toga pokušava na bilo koji način educirati djecu i odrasle o cerebralnoj paralizi i ugasiti stereotipe o invalidnosti. "Jedna stvar koju sam naučio iz svog invaliditeta je da se, kada postoji prepreka, prilagođavate i rastete. Ne možete dopustiti da vas ta prepreka slomi i obeshrabri., (Mitte u: Childers, 2015: <https://www.brainandlife.org/articles/after-the-role-of-a-lifetime-breaking-bads-rj-mitte>) RJ Mitte svoju poziciju jednoga od poznatijih glumaca današnjice iskorištava tako da potiče djecu da budu prijatelji onima kojima je to najviše potrebno te ih uči da uvijek budu ljubazni prema svima, bez obzira na njihov fizički izgled ili nedostatak. Govori kako je najvažnija poruka u borbi protiv diskriminacije: „Budite zagovornik kakav biste željeli da netko bude za vas.“ (Mitte u: Childers, 2015: <https://www.brainandlife.org/articles/after-the-role-of-a-lifetime-breaking-bads-rj-mitte>),

⁷ Childers, Brain and Life magazine, 2015: <https://www.brainandlife.org/articles/after-the-role-of-a-lifetime-breaking-bads-rj-mitte> (pristupljeno: 17.1.2023.)

jer se jedino reprezentacijom u društvu, književnosti i medijima poruka može proširiti i navesti djecu, pa i odrasle, na razumijevanje i bolje ponašanje prema pojedincima s invaliditetom.

8. Mark Margolis o ulozi Hectora Salamance

Tokom pisanja ovog rada, glumac Mark Margolis preminuo je u svojoj 83. godini. Za svoju ulogu Hectora Salamance bio je nominiran za Emmy nagradu, iako je u seriji progovorio svega par riječi i to u scenama retrospekcije koje su ga prikazivale u mladim danima. Svoju spektakularnu sposobnost glume dokazao je u seriji izrazima lica kojima je prikazao svoju zlokobnu ćud. Iako njegov lik nema mogućnost govora te je potpuno paraliziran, svojom izvrsnom glumom Margolis je bez ijedne riječi prikazao njegovu narav, bilo to požudnim pogledima prema ženama ili bijesnim udaranjem po zvonu. Kad su ga obožavatelji pitali kako je uspio toliko dobro odglumiti tako strašnoga lika, glumac se našalio: „Jeste li pričali s mojim prijateljima? Oni bi vam rekli da sam i ovako poprilično grozan.“ (Margolis u: Barnes, *The Hollywood Reporter*, 2023: <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/mark-margolis-dead-breaking-bad-better-call-saul-1235551107/>) Kao inspiraciju za ulogu tihog Hectora, uzeo je mimiku svoje punice koja je godine provela u staračkom domu nakon moždanog udara. Kad bi ju posjećivao, ona nije mogla govoriti već je svoje uzbuđenje pokazivala tako da bi iskrivila lijevu stranu usta, što je na koncu postao zaštitni znak njegova lika. Margolis također progovara o omiljenim karakteristikama svoga lika: „Volio sam biti u stolici i nemati sposobnost govora, ali [također volim] imati um koji radi tako da pokazuje da sam još uvijek povezan s onim što mi dolazi.“ (Margolis u: Munoz, *Looper*, 2022: <https://www.looper.com/991276/better-call-sauls-mark-margolis-favorite-part-of-playing- Hector-salamanca/>) Margolis dokazuje kako je poprilično svjestan svih prepreka koje osobe s invaliditetom moraju prolaziti te je vrlo teško odglumiti nešto kroz što nije morao sam prolaziti. On nosi mnogo suosjećanja prema osobama s paralizom jer je i sam gledao kako mu draga osoba pati od nje. Iz loše situacije je ipak izvukao nešto dobro i donio vrlo kvalitetan i vjerodostojan prikaz osoba s paralizom, što ga je na koncu proslavilo kao jednog od boljih glumaca današnjice. Nakon njegove smrti, mnogi kolege oglasili su se s predivnim riječima o njemu kao glumcu i čovjeku te je pisac-producent serije *Breaking Bad* Peter Gould rekao: „Mark je bio briljantan, zabavan, pripovjedač s milijun priča. Već mi nedostaje.“ (Twitter⁸, 2023.)

⁸ Peter Gould na svojem Twitter profilu također objavljuje: „Srce nam se slama nakon saznanja o smrti Marka Margolisa.“

Zaključak

Invaliditet se najkraće može definirati kao fizički ili mentalni nedostatak, koji ograničava osobu u jednoj ili više životnih aktivnosti. Sam pojam invaliditeta u seriji *Breaking Bad*, kroz lik Waltera Jr. pada u drugi plan te u središte dolaze njegove karakteristike dobrog sina i učenika koji se brine za svoju obitelj te je sasvim prilagođen društvu oko sebe. Glumac RJ Mitte, koji i sam živi s cerebralnom paralizom, kroz svoj lik Waltera Jr. poništava sve stereotipe o ljudima s invaliditetom te pokazuje kako bolest nije nešto što ih karakterizira, već dio njihovoga svakidašnjega života kojemu se moraju prilagoditi. On je i sam zastupnik osoba s poteškoćama te kroz svoj aktivni rad educira ljude o posljedici vršnjačkog nasilja te o tome kako je u redu biti drugačiji od drugih. Sam lik je u seriji prikazan uvjerljivo te se prosječni gledatelj lako može poistovjetiti s likom Waltera Jr. i staviti se u njegovu kožu, što je dokaz uspješne reprezentacije invaliditeta u seriji.

S druge strane, vrlo vjerodostojan prikaz paralize uzrokovane moždanim udarom donio je glumac Mark Margolis, koji je kroz lik Hectora Salamance dokazao kako i osobe s invaliditetom mogu biti poštivane, sposobne i samostalne. Iako je Hector jedan od najzlokobnijih likova u seriji, on svojim karakterom uklanja stigmatu o osobama s invaliditetom te dokazuje da su itekako sposobne za obavljanje jednakih poslova kao i osobe bez invaliditeta. Može se zaključiti kako je serija *Breaking Bad* vrlo uspješno prikazala bolesti paralize i cerebralne paralize te je podignula svijest o invaliditetima koji su u medijima na žalost rijetko zastupljeni.

Literatura

1. Allport, G. W., *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979.
2. Culler, Jonathan, *Književna teorija: vrlo kratak uvod*, AGM, Zagreb, 2001.
3. Davis, Lennard J., *The Disability Studies Reader*, Routledge, New York, 2017.
4. Goffman, E. *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. London: Penguin Books, 1963.
5. Hall, Alice, *Literature and disability*. Routledge, 2016.
6. Peternai, Andrić, Kristina, *Pripovijedanje, identitet, invaliditet*, Meandarmedia, Zagreb, 2019.
7. Pfeiffer, David, *The Conceptualization of Disability*, 2001 u: Petek, Ana: *Transformacija politike prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj: analiza ciljeva*, Hrčak, Zagreb, 2010
8. Solar, Milivoj, *Teorija književnosti, Školska knjiga*, Zagreb, 2005.

Mrežni izvori:

1. Američki savez za mentalnu retardaciju u: Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama; *INTELEKTUALNE TEŠKOĆE*, 2014. <https://www.savezosit.hr/inelektualne-teskoce/> (pristupljeno: 4.7.2023.)
2. Barnes, Mike. "The Hollywood Reporter." *The Hollywood Reporter*, 4 Aug. 2023, www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/mark-margolis-dead-breaking-bad-better-call-saul-1235551107. (pristupljeno: 21.8.2023.)
3. Breaking Bad Wiki - Fandom, https://breakingbad.fandom.com/wiki/Breaking_Bad_Wiki (pristupljeno: 22.8.2023.)
4. Childers, Linda, *Brain&Life*, American Academy of Neurology, 2015, <https://www.brainandlife.org/articles/after-the-role-of-a-lifetime-breaking-bads-rj-mitte> (pristupljeno 17.1.2023.)
5. Dadić, Mario, Bačić, Ante, Župa, Ivana, Vukoja, Ana, *Definiranje pojmova invaliditet i osoba s invaliditetom*, 2018, <https://hrcak.srce.hr/file/319128> (pristupljeno 18.1.2023.)
6. Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize: *Cerebralna paraliza*. Zagreb. <https://www.hsucdp.hr/cerebralna-paraliza/> (pristupljeno: 5.7.2023.)

7. Hrvatski zavod za javno zdravstvo: Nacionalni dan osoba s cerebralnom paralizom. 2013. <https://www.hzjz.hr/sluzba-javno-zdravstvo/nacionalni-dan-osoba-s-cerebralnom-paralizom-05-05-2022/> (pristupljeno: 21.8.2023.)
8. Khaleeli, Homa. "RJ Mitte: 'Nothing I Do Will Ever Compare With Breaking Bad.'" The Guardian, 18 Apr. 2021, <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2015/jan/07/rj-mitte-walt-jr-nothing-compare-to-breaking-bad-cerebal-palsy> (pristupljeno: 22.8.2023.)
9. Munoz, Nikki. "Better Call Saul's Mark Margolis' Favorite Part of Playing Hector Salamanca." Looper, Sept. 2022, www.looper.com/991276/better-call-sauls-mark-margolis-favorite-part-of-playing-hector-salamanca. (pristupljeno: 21.8.2023.)
10. MSD Medicinski priručnik za pacijente, Cerebralna paraliza, Placebo, Split, 2014, <http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-za-pacijente/zdravlje-djece/cerebralna-paraliza> (pristupljeno 17.1.2023.)
11. Otto Bock: Paraliza, <https://www.ottobock.com/hr-hr/stanja/paraliza> (pristupljeno: 22.8.2023.)
12. Petek, Ana, Transformacija politike prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj: analiza ciljeva, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Izvorni znanstveni rad, Hrčak, Zagreb, 2010, <https://hrcak.srce.hr/file/96025> (pristupljeno: 10.9.2023.)
13. Poslon, Ivana: Zagrebačko psihološko društvo: Stigmatizacija, Zagreb, 2019. <https://zgpd.hr/2019/05/28/stigmatizacija/> (pristupljeno: 9.9.2023.)
14. Pravna klinika Pravnog fakulteta u Osijeku „Osijek PRO BONO“: Osobna invalidnina, razlika između teškog i težeg invaliditeta i mogućnosti zaposlenja i smještaja osoba s invaliditetom, Osijek, 2019. <https://klinika.pravos.unios.hr/?p=1078> (pristupljeno: 21.8.2023.)
15. Rismondo, Mihovil. Definicija invalidnosti i njezin razvoj u hrvatskom mirovinskom osiguranju. Hrčak. Split, 2000. <https://hrcak.srce.hr/file/47355> (pristupljeno: 3.7.2023.)
16. Sršen, Andreja, Konstrukcija identiteta u sociološkom diskursu, 2016, p. 121–136, https://www.hrstud.unizg.hr/_download/repository/konstrukcija_identiteta_Srsen.pdf (pristupljeno: 9.9.2013.)